

(המשך מעמוד 7)

כך: ביום-השנה של ניצחוננו, כשהוא לר- בש מדים, וכשהוא עומד על רגליו!"

ק על דבר אחד חבל לדעת גיי- האן: שלא זכה לראות בהגשמה הר- סופית של חלומו — החזרת החלק האחר- רון של סיני.

ערב מותו טיילה ג'יהאן עם אנוור בגינת ביתם. בכל יום היה הנשיא צועד במשך שעה.

באותה הודמנות הפליג אנוור אל-סאדאת בחלומות. "הוא היה מלא תיקווה לעתיד. הוא דיבר על היום שבוא תוחזר שארית האדמה המצרית. כיום הזה יידלק או- בכל בית מצרי."

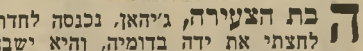
אולם גם בכך מצאה ג'יהאן סיבה הישראלים חששו שעשו שלום עם איש לנחמה. "עכשיו יראו הכל כי מיפעלו של בעלי לא נשאר מיפעל של איש אחד. אחד בלבד. עכשיו יראו כולם שאנוור אל- סאדאת הנחיל את חזונו לכל עמו."

אילו ניחן לו לבחור בעצמו את צורת מותו, היה רוצה למות כך!

שוב אמרה את אותו הפסוק, שחזר בדבריה שוב ושוב: "אנוור נגמרו, אבל מצריים נמשכת. השלום ימשך, כי בעלי הכין לו יסודות מוצקים." ואחרי כמה דקות: "זה היה סוף מת- איס. הוא הקריב למען חזונו את הקורבן העליון. בהקריבו את הקורבן הזה הוא הפך את החזון נחלת ההיסטוריה." ועוד נחמה: אילו מת לפני עשר שנים, זה היה נורא. כי לא היה רואה ברכה מלאה במישפחתו. והנה, בינתיים כל הר- בנות נישאו, ואנוור אל-סאדאת ראה אר- בעה נכדים. גורלו התגשם."

בת היצירה, ג'יהאן, נכנסה לחדר. לחצתי את ידה בדומיה, והיא ישרה בשקט על הספה, ליד אמה. היא נראתה הרוסה לגמרי, ולא הפליטה אף מילה אחת. כעבור כמה דקות קמה, שוב בדומיה, ויצאה. היא נראתה כאחת המחפשת נחמה בחברת אמה.

האם אתה מעשן? נזכרה לפתע גיי- האן האם, והגישה לי את הטס שהיה מונח על השולחן, ועליו כמה מינים של סי- גריות.

אמרתני שאיני מעשן סיגריות, אלא מקטרת. סיפרתי לה שבעת הראיון הגדול שהעניק לי בעלה, ביקשתי רשות לעשן פייפ. הנשיא הוציא אף הוא מקטרת, ואו התברר כי שנינו מעשנים מקטרות בנות אותו סוג בדיוק. "אשלח לך כמה מן המיקטרות שלו!" אמרה באופן ספונטני, "הם ימשו לך כמזכרת ממנו." היא שאלה את הצלמת אם אינה מעשנת, ענת, שהיתה קצת המומה, סירי- בה. ג'יהאן הבחינה מייד, בחוש שלה, שזוהו סירוב מטעמי נימוס. היא קמה על רגליה, הגישה בעצמה את טס-הסיגריות לענת.

שאלתי מה עבר בראשה בעת ההתנק- שות.

"אף לרגע אחד לא חשבתי שוהי מהפ- כה" אמרה, "כבר באותו רגע ידעתי שזו- הי פעולה של כת קנאים!"

"יש עוד ברכה אחת באסון זה" הוסי- פה, "עכשיו אפשר לפעול נגד הקנאים הדתיים. שלא יקרה כאן מה שקרה ב- איראן! העם כולו מבין עכשיו איזו סכנה טמונה בהם!"

"הזהרתי את בעלי פעמים רבות מפני- הם. אך הוא התייחס אליהם בסלחנות. כזה הוא היה: הוא לא היה מסוגל לה- שוב אוון על זולתו. הוא לא האמין שהם משובטים לעשות דבר כזה. זאת היתה גיאתו."

"לפני חודש אסר 1500 איש. זה לא הספיק. ההקאות הדתית היא דבר נורא בכל

מקום. לא רק במצריים. ראה מה קורה באיראן. זוהי סכנה בכל הארצות!" הערתי שוהי סכנה גם בישראל. "אך אילו ידע שזה יהיה סופו, היה בכל זאת הולך באותה דרך!" הוסיפה ג'יהאן.

מה תעשה ג'יהאן עתה?

נשיא אוניברסיטת קאהיר ביקר אצלה יום לפני-כן, בחברת מישלחת של פרו- ספורים. ג'יהאן מרצה במוסד זה. "אמרתי להם: תנו לי רק שבוע אחד. אני חוששת שבמים אלה לא אוכל להתי- רכז כמו שצריה. אך אחרי זה אמשיך כרגיל."

מה יהיה על פעולתה במיפעל לשיקום נכים, הנאמנות והתיקווה. שאותו הקימה? בזה תצטרך לעסוק עתה אשתו של הר- נשיא הבא, חוסני אל-מובארק. יהיה זה אך הוגן שלא לעמוד בדרך למילוי תפי- קידה החדש.

אמרתי: "לא יהיה קל למי שצריך לכהן כנשיא אחרי אנוור אל-סאדאת, ולא יהיה קל למי שתצטרך לכהן כרעיית- הנשיא אחרי ג'יהאן אל-סאדאת."

ג'יהאן דיברה על מובארק בלשון "הנשיא". למרות שמד להיכנס לתפקידו רק למחרת היום. באותו בוקר הלכה, בר- חברת כל בני מישפחתה, להצביע בעדו בקלפי שבתחנת המיטרה הסמוכה. הר- תה זאת הפגנה. "בעלי בחר בו" אמרה. "רציתי להביע את תמיכתנו בו."

שאלתי אם אינה מתכוונת לכתוב ספר. "חשבתי על זה" אמרה בהיסוס. "הפצרתי בה להתרכז כבר עתה בתפי- קיד זה. אחרי ככלות הכל, רק היא יר- דעת פרטים רבים על מיפעלו של בעלה — מיפעל היסטורי שיש להאירו למען הדורות הבאים."

"יש לי זיכרון מצויין" הבטיחה לי. "אזכור את הכל. לא אשכח דבר."

איכשהו התגלגלה השיחה אל מנחם בגין.

היא דיברה בהתרגשות על בואו לי- הלווייה. "זה היה כל-יך יפה מצידו שבא. למרות שהיה צריך ללכת ברגל ביגלל השבת. הרי הוא יכול היה לשלוח מי- שהו שייצג אותו!"

כך עשה הנשיא האמריקאי, רונלד רגן, וגם הקאנצלר האוסטרי, ברנו קרייסקי. אין ספק שבבואו לקאהיר עשה בגין את אחד ממעשיו החכמים ביותר.

"בעלי אהב אותו" אמרה ג'יהאן, "למ- רות כל הבעיות שהיו ביניהם, מפני ש- היה איש חזק."

בשעה שהתנהלה מערכת-הבחינות בר- ישראל, שאלה ג'יהאן את אנוור אם יהיה לו קל יותר אם ייבחר שימעון פרס במקום בגין. אנוור אל-סאדאת השיב בשלילה. "אני מעדיף לשאת-ולתת עם איש חזק, אפילו אם יש לי צרות עימו."

זכרתי שביטלה את פגישותיה לכל אחרי-הצהריים מפני שהיתה עייפה.

אך היא לא נתנה לי כל סימן מתי לסיים. ראיתי שכבר ישבתי אצלה כימעט שעה, ועל כן קמתי.

לחצתי את ידה ופניתי לעבר הדלת. אך היא ליוותה אותי עד למדרגות החי- צוניות. שם נפרדתי ממנה שוב.

"האם ממתנה לך מכונית?" שאלה. כשהשבתי בשלילה, אמרה למוכיר, שבא ללוותנו החוצה, להזמין עבורנו את אחת המכוניות ממוסך הנשיא.

כשנפרדתי ממנה סופית עברה במוחי שוב המחשבה: כמה מעטות בהיסטוריה הדוגמות של ראשי-מדינות, שזכו ברע- יות הראיות להם. אנוור אל-סאדאת היה מאושר גם בכך.

דבריה האחרונים הידהדו בלבי: "אסור לנו להתאבל עליה. אמרתי לילדים: עלינו להיות גאים בו, על כל מה שעשה למען מצריים, למען השלום, למען העולם כולו. לכן אסור לנו לבכות!" עיניה נשארו יבושות.

דרך החוצה אמר אהמד פאוזי:

"השבוע חל חג קורבן. אנחנו הק- רבנו את הקורבן הגדול ביותר: את הר- איש הזה."

ובתמיהה תהומית, כאילו עדיין לא יכלו היה להאמין במה שקרה לפני שבוע בדיוק: "שלושים שניות — והכל נגמר!" אך שום-דבר לא נגמר. סיפורו של אנוור אל-סאדאת, כמו סיפורו של ישוע מנצרת, לא הסתיים עם מותו. להיפך.

(המשך מעמוד 8)

האחרונה, אין סימנות ברחוב. אין תמונות. בתום שבוע-האבל נעלמות גם התמונות המעטות שעוד שררו בליכרות מן הימים ההם.

דממה מזורה, מעיקה, מה משמעותה?

סודו של הספינס

"אנחנו המומים", אמרים מצרים רבים, כאילו בהתנצלות. "זה קרה לפתע. איננו יודעים איך להגיב, מה להגיד, מנה לעשות." "אנחנו מביישים", אמרים אחרים. "שזה היה יכול לקרות אצלנו, בלב מצריים,

גברים. כאשר נמנע הדבר מהם עלי-ידי השילטונות, הם נשארו המומים. בלי ביטוי ריגשי היצוני, לא ידעו איך לבטא את אבנם. הזעקה נשארה, כאילו, תקועה בר- גרון, אילמת וחונקת."

לאנשי-האופוזיציה מימין ומשמאל, וגם לכה מן המשקיפים הזרים, יש הסבר פשוט יותר. "אהדת הציבור לנשיא ירדה פלאים בשנתיים האחרונות. הוא הבטיח כי השלום יביא בעיקבותיו את הרווחה המיוחלת, שינוי כביר בתנאי-החיים. זה לא קרה. להיפך, המצב הכלכלי והחברתי הורע."

יתכן שכל ההסברים האלה נכונים, כי מידה זו או אחרת. אך גם כולם ביחד אינם יכולים להסביר את הדממה הלאומית הזאת.

בגין והנשיאים

כשהוא צועד בין גיימי קארטר, ולרי דיסקאר- דאסטן, וג'ורג' פורד, נבלע בגין בנוש המכובדים שקשה היה למיין את אנשיו, אך בדרכו מן ההלוויה נגב בגין את ההצגה כשצעד ברגל בחדרה, אחרי שכל שאר המכובדים הזרים נעלמו במכוניות-השרד המשוריינות שלהם.

ניסיון בהמון

ראשו של הנשיא-לשעבר (באמצע) בולט בין מלווי. לידו, משמאל, הנרי קיסינג'ר, המשוחרח תוך כדי הליכה עם שר-הביטחון האמריקאי קאספאר ויינברגר. את הצעדים מקיפה שרשרת של אנשי-ביטחון.

במיצעד צבאי! זוהי חרפה לאומית נור- אה!"

"הממשלה מנעה כל הבעת-אבל פומבית, כאשר אסרה התקהלויות ואיימה בפתירת- אש על מפיידי-ההוראות" אמרים דוברים רשמיים. "לא היתה ברירה. אילו איפשרנו הצטופפות של המונים היסטריים, היו אנשי-המחותרת עלולים לנצל את המהומה כדי להסית ולגרור להתפרעויות מסוכנות. כל עוד לא ברור מהו היקף המחותרת, שיומה את ההתנקשות, אסור ליצור הזדמ- נות כזאת!"

זה הגיוני. בהחלט. אך האם זוהי הר- תשובה המלאה?

אילו רצו ההמונים המצריים לפרוץ לרחובות, האם היה מישוהו מסוגל באמת לעצור בעד הזרם האנושי הסוחף? "המצרים הם עם אמוציונולי", אמר מישהו. "כאשר הם אבלים, הם רגילים לבטא זאת בדרכים המקבולות. בהתפרצות ריגשית, בקינות של נשים, בזעקה של

גברים. כאשר נמנע הדבר מהם עלי-ידי השילטונות, הם נשארו המומים. בלי ביטוי ריגשי היצוני, לא ידעו איך לבטא את אבנם. הזעקה נשארה, כאילו, תקועה בר- גרון, אילמת וחונקת."

לאנשי-האופוזיציה מימין ומשמאל, וגם לכה מן המשקיפים הזרים, יש הסבר פשוט יותר. "אהדת הציבור לנשיא ירדה פלאים בשנתיים האחרונות. הוא הבטיח כי השלום יביא בעיקבותיו את הרווחה המיוחלת, שינוי כביר בתנאי-החיים. זה לא קרה. להיפך, המצב הכלכלי והחברתי הורע."

יתכן שכל ההסברים האלה נכונים, כי מידה זו או אחרת. אך גם כולם ביחד אינם יכולים להסביר את הדממה הלאומית הזאת.

גברים. כאשר נמנע הדבר מהם עלי-ידי השילטונות, הם נשארו המומים. בלי ביטוי ריגשי היצוני, לא ידעו איך לבטא את אבנם. הזעקה נשארה, כאילו, תקועה בר- גרון, אילמת וחונקת."

בגין והנשיאים

כשהוא צועד בין גיימי קארטר, ולרי דיסקאר- דאסטן, וג'ורג' פורד, נבלע בגין בנוש המכובדים שקשה היה למיין את אנשיו, אך בדרכו מן ההלוויה נגב בגין את ההצגה כשצעד ברגל בחדרה, אחרי שכל שאר המכובדים הזרים נעלמו במכוניות-השרד המשוריינות שלהם.

ניסיון בהמון

ראשו של הנשיא-לשעבר (באמצע) בולט בין מלווי. לידו, משמאל, הנרי קיסינג'ר, המשוחרח תוך כדי הליכה עם שר-הביטחון האמריקאי קאספאר ויינברגר. את הצעדים מקיפה שרשרת של אנשי-ביטחון.

במיצעד צבאי! זוהי חרפה לאומית נור- אה!"

"הממשלה מנעה כל הבעת-אבל פומבית, כאשר אסרה התקהלויות ואיימה בפתירת- אש על מפיידי-ההוראות" אמרים דוברים רשמיים. "לא היתה ברירה. אילו איפשרנו הצטופפות של המונים היסטריים, היו אנשי-המחותרת עלולים לנצל את המהומה כדי להסית ולגרור להתפרעויות מסוכנות. כל עוד לא ברור מהו היקף המחותרת, שיומה את ההתנקשות, אסור ליצור הזדמ- נות כזאת!"

זה הגיוני. בהחלט. אך האם זוהי הר- תשובה המלאה?

אילו רצו ההמונים המצריים לפרוץ לרחובות, האם היה מישוהו מסוגל באמת לעצור בעד הזרם האנושי הסוחף? "המצרים הם עם אמוציונולי", אמר מישהו. "כאשר הם אבלים, הם רגילים לבטא זאת בדרכים המקבולות. בהתפרצות ריגשית, בקינות של נשים, בזעקה של

על קידוש אללה

שקמ, בשוחרות פרטיות לאין-ספור, חוזרת וצצה השאלה: איך זה קרה? איך זה יכול היה לקרות? השאלות רבות, ועדיין אין עליהן תשר